

УДК 338.48:663.2(477.87-25)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2026-2-11>

ВИННИЙ ТУРИЗМ У РЕЖИМІ ВИЖИВАННЯ: СТАНОВИЩЕ СІМЕЙНИХ ВИНАРЕНЬ В БЕРЕГІВСЬКОМУ РАЙОНІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Торпої Йосип Йосипович

доктор філософії,

доцент кафедри географії та туризму,

Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна

ORCID ID: 0000-0003-4835-5698

Предметом даної роботи є дослідження стану виноробства та винного туризму в Берегівському районі Закарпатської області з точки зору діяльності сімейних винарень. Винний туризм Закарпаття побудований на багатовікових традиціях, в яких виноградарство та виноробство представляють не лише економічну, а й культурну цінність. Після розпаду СРСР, з середини 1990-х років виноградарство та виноробство знову почали розвиватися на Закарпатті, що принесло з собою бум винного туризму. Сьогодні вино є важливим елементом туристичної пропозиції регіону, і спостерігається постійне зростання як попиту на послуги, пов'язані з винним туризмом, так і очікувань щодо якості. Початок російсько-української війни серйозно вплинув на умови вирощування винограду, діяльність винарень та розвиток винного туризму на національному та закарпатському рівнях. Паралельно з цим, законодавче середовище також зазнає важливих трансформацій. Географічне розташування Берегівського району, його віддаленість від бойових дій та відносний спокій під час війни зумовили подальше існування внутрішнього туризму. Метою роботи є дослідження процесу розвитку нових тенденцій продажів та поведінки постачальників послуг, а також актуального стану винного туризму Закарпаття, який функціонує в режимі виживання під тиском війни. Методи дослідження включали аналіз наукової літератури по темі, розгляд нормативно-правових документів і статистичних даних. Для розширення дослідження було проведено анкетування серед винарників Берегівського району та глибинних інтерв'ю. Результати дослідження можуть бути використані для розвитку сектору винного туризму на Закарпатті, а також можуть сприяти розробці стратегічних програм розвитку, що підвищують шанси на виживання винарень в умовах економічної та політичної кризи, спричиненої воєнною ситуацією.

Ключові слова: вино, сімейні виноробні, винний туризм, Берегівський район, Закарпатська область, російсько-українська війна.

WINE TOURISM IN SURVIVAL MODE: THE SITUATION OF FAMILY WINERIES IN BEREHOVE DISTRICT OF ZAKARPATTIA OBLAST DURING THE RUSSIAN–UKRAINIAN WAR

Torpoi Yosyp Yosypovych

PhD,

Associate Professor at the Department of Geography and Tourism,

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Berehove, Ukraine

ORCID ID: 0000-0003-4835-5698

The subject of this study is the examination of the current state of winemaking and wine tourism in Berehove District of Zakarpattia Oblast from the perspective of family winemakers' activities. Wine tourism in Zakarpattia Oblast is built upon centuries-old traditions in which viticulture and winemaking represent not only economic value but also cultural significance. After the collapse of the USSR, from the mid-1990s viticulture and winemaking began to develop again in Zakarpattia, which was accompanied by a boom in wine tourism. Today, wine has become an important element of the region's tourism offer, and a steady increase can be observed both in demand for wine-related tourism services and in expectations regarding quality. The outbreak of the Russian-Ukrainian war has significantly affected the conditions of grape cultivation, the operation of wineries, and the development of wine tourism at both the national level and within Zakarpattia. At the same time, the legislative environment has also been undergoing important transformations. The geographical location of Berehove District, its distance from the areas

of active hostilities, and the relatively calm conditions during the war have allowed domestic tourism to continue to exist. **The aim of the study** is to examine the process of the emergence of new sales trends and the behavior of service providers, as well as the current state of wine tourism in Berehove District, which operates in a survival mode under the pressure of war. **The research methods** included the analysis of scientific literature related to the topic, the review of legal and regulatory documents, and the analysis of statistical data. To expand the research, a questionnaire survey among winemakers in Berehove District and in-depth interviews were conducted. **The results** of the study may be used for the development of the wine tourism sector in Berehove District and may also contribute to the creation of strategic development programs that increase the chances of wineries surviving under the economic and political crisis caused by the war situation.

Keywords: wine, family wineries, wine tourism, Zakarpattia oblast, Berehove District, Russian-Ukrainian war.

Постановка проблеми. Виноградарство та виноробство в Берегівському районі Закарпатської області мають багатовікові традиції й донині залишаються важливою складовою туристичного іміджу регіону. Саме тому важливим є питання, як функціонує ця галузь в умовах повномасштабної російсько-української війни, що триває вже понад чотири роки, як сімейні винарні адаптувалися до змінених обставин, чи здатний винний туризм і надалі існувати та які його перспективи на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень. Відповідно до його основної дефініції згідно зарубіжних джерел винний туризм передбачає відвідування виноградників, виноробень, винних фестивалів і презентацій вин, під час яких дегустація вина та/або ознайомлення з особливостями виноробного регіону є основним мотиваційним чинником для відвідувачів [1]. Погляди українських дослідників, які займаються цією тематикою, щодо поняття та класифікації винного туризму поділяються на два основні напрями: тематичний і спеціалізований [2]. Т. І. Божук та Л. А. Прокопчук у межах винного туризму наголошують на дегустації вина, його споживанні та придбанні безпосередньо у виробника. До цього також належать відвідування виноградників, дегустаційних підвалів, винних фестивалів, а також ознайомлення з виноробними традиціями певного регіону [3]. О. Л. Михайлюк визначає винний туризм як симбіоз пізнавальної програми, пов'язаної з усім процесом виноградарства – від збору врожаю та переробки винограду до дегустації готової продукції та відвідування визначних місць виноробного регіону [4]. Підсумовуючи, можна зазначити, що сучасний винний туризм охоплює досить широкий спектр

туристичних видів діяльності, що передбачає комплексне залучення ресурсів певної туристичної дестинації [5].

Сімейні винарні та малі винороби можуть успішно брати участь у цьому процесі, оскільки можуть пропонувати для туристів широкий спектр послуг. Європейський досвід також показує, що сімейні винарні являють собою ефективну організаційно-правову форму ведення бізнесу в цій галузі. В Україні за весь період реформ винарні сімейного типу не набули поширення, оскільки формування оптимальних площ виноградних насаджень та створення бази виробництва вина вимагають значних фінансових ресурсів [6]. Завдяки законодавчим змінам останніх років, менші виноробні можуть організувати свою діяльність за більш вигідних умов. Водночас зросла роль крафтового (ремісничого) виноградарства [7]. Виноробну галузь Закарпаття переважно представляють невеликі приватні виноробні, де вина зазвичай виробляються за традиційними, старовинними технологіями, а гостей приймає і супроводжує сам власник – водночас і головний винороб [8].

Аналіз офіційних джерел та статистичних інформацій підтверджує, що російсько-українська війна завдала значного удару по виноградарству країни в цілому, так і в її регіонах. Після анексії Криму Росією (2014 рік) українська виноробна галузь втратила майже третину своїх виноградників, оскільки Кримський півострів був одним із найважливіших регіонів вирощування винограду [9]. В Україні залишилися два основні райони виноградарства: південний регіон (Одеська область, Миколаївська область, Херсонська область) і західний (Закарпатська область). В останньому площа виноградників стано-

вила приблизно 8,4 % від загальної площі виноградників країни. У наступні роки площі виноградників в Україні продовжували скорочуватися. До 2021 року загальна площа виноградників становила вже лише 34,7 тис. гектарів. У 2022 році, після початку повномасштабної війни, площі виноградників різко зменшилися – приблизно до 26 тис. гектарів [10]. Паралельно скорочувалися і площі виноградників у Закарпатській області. За даними статистики, у 2019 році вони становили близько 3,4 тис. гектарів. Це свідчить про загальну тенденцію зменшення виноградних насаджень, спричинену як воєнними подіями, так і економічними труднощами в аграрному секторі [11].

Методи дослідження. Придатні для виноградарства території Закарпаття розташовані переважно в Берегівському районі. Сімейні винарні цього району й донині мають високе представництво у виноградарсько-виноробній галузі області та відіграють важливу роль і у сфері винного туризму (рис. 1). Сімейні виноробства діють у таких населених пунктах Берегівського району: Берегове, Кідьош, Мужієво, Бене, Оросієво, Виноградів, Королево, Шаланки, Дюла.

У ході дослідження як вторинний метод було здійснено огляд відповідної наукової літератури, нормативно-правової бази, а також результатів досліджень, проведених у цій сфері. У межах первинного дослідження були проведені глибинні інтерв'ю з закарпатськими виноробами, які працюють у галузі: Іштваном Берецкі та Крістіаном Шашем. З метою розширення дослідження було проведено анкетне опитування серед виноробів Берегівського району у період з 1 грудня 2025 року по 15 січня 2026 року.

Під час опрацювання результатів дослідження для оцінки отриманих даних було застосовано описовий статистичний аналіз. Для більш наочного представлення окремих відомостей і результатів використовувалися графіки та діаграми.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження сучасного стану виноробства та винного туризму в Берегівському районі Закарпатської області в умовах російсько-української війни, а також виявлення основних тенденцій розвитку сімейних виноробних господарств. Особливу увагу приділено аналізу впливу воєнних, економічних та законодавчих чинників на діяльність виноробів, оцінці змін у каналах реалізації

Рис. 1. Сімейні винарні в Берегівському районі Закарпатської області, 2026

Джерело: сформований автором.

продукції та визначенню перспектив розвитку галузі.

Зміни у правовому регулюванні виноробства. У період до 2016 року законодавче середовище, що регулювало галузь, майже виключно сприяло діяльності великих виноробних підприємств. Унаслідок цього на Закарпатті сформувалася ситуація, коли сімейні винарні в регіоні фактично працювали, регулярно брали участь у винних фестивалях зі своєю продукцією і навіть отримували нагороди за збереження традицій виноробства, однак практично діяли нелегально, оскільки офіційно не могли продавати свої вина [12].

У 2016 року скасували ліцензію на оптовий продаж алкоголю для малого бізнесу (раніше становила 500 тисяч гривень на рік), а у березні 2018 року прийняли Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку виробництва теруарних вин та натуральних медових напоїв». Згідно останнього суб'єкти господарювання, які здійснюють за повним технологічним циклом без додавання спирту виробництво та розлив у споживчу тару вин виноградних в об'ємі, що не перевищує 10000 декалітрів на рік, з виноматеріалів виключно власного виробництва (не придбаних), отриманих шляхом переробки винограду власного виробництва, можуть продавати свої вина абсолютно легально [13]. Водночас безпосередньо після набуття чинності нового регулювання суттєвих змін серед малих виробників галузі не спостерігалось. Це пояснюється тим, що, хоча процедура отримання дозволу значно спростилася, його оформлення супроводжувалося цілою низкою зобов'язань, що для більшості малих виробників було стримувальним фактором [14].

Водночас тенденції останніх років свідчать про те, що, хоча й повільно, але серед сімейних винарень відбуваються помітні зміни: дедалі більше виноробів оформлюють ліцензії. Закарпатські виробники офіційно вийшли на український ринок, посилюється захист їхніх інтересів, а також, спираючись на професійну співпрацю, розпочато ініціа-

тиви щодо запровадження системи захисту географічного походження під назвою «Сріберна земля».

Ще однією важливою подією був прийняття Закону України «Про виноград, вино та продукти виноградарства» у 2024 році (набув чинності 01.01.2026) [15]. Ймовірно, що закон матиме позитивний вплив на підвищення якості виноробної продукції, захист вітчизняних виробників, а також забезпечення простежуваності виноградної та виноробної продукції.

Тенденції розвитку винного туризму в умовах війни: діяльність малих виноробів і сімейних винарень – узагальнені результати проведеного дослідження. Точної кількості виноробів, які здійснюють діяльність в Берегівському районі, офіційно не зафіксовано, оскільки й досі не всі господарі отримали відповідну ліцензію. Розглянуте в попередніх розділах законодавче регулювання та його зміни започаткували процес легалізації, завдяки чому поступово стають доступними й відповідні статистичні дані. За повідомленням податкової служби, у 2021 році лише чотири винороби отримали ліцензію [16]. У 2023 році ця кількість становила вже 12, а у 2024 році – 18. Про фактичну кількість виноробів у масштабах усього Закарпаття можна лише робити приблизні висновки. Заснована у січні 2022 року Спілка виноградарів, виноробів та дистиляторів Закарпаття об'єднує близько 80 виноробів і господарів, які займаються виробництвом дистилятів [17]. Це дає приблизне уявлення про реальну кількість виноробів, які працюють у межах області.

Під час підготовки анкетного опитування я склав список виноробів, які здійснюють діяльність у Берегівському районі, частково спираючись на власні знання, а частково – на базу даних Закарпатської угорської туристичної ради. Кількість таких виноробів становить приблизно 20 осіб. Відповідним господарям анкета була надіслана частково в електронній формі, а частково вручена під час особистого звернення. У результаті анкети заповнили 14 виноробів.

Серед респондентів, за винятком однієї особи, всі є чоловіками. За віковим розподілом більшість виноробів належить до вікової групи 30–39 років – 43% та до вікової групи 60 років і більше – 36%. Загалом можна констатувати, що вікова група 18–29 років повністю відсутня серед активних виноробів, що свідчить про важливість набуття практичного досвіду в цій професії.

Паралельно з цим важливе значення має рівень освіти, зокрема наявність відповідних професійних знань. Загалом можна констатувати, що майже половина виноробів має вищу освіту, тоді як приблизно 33% – освіту на рівні професійного ліцею (середньої спеціальної освіти). Водночас важливим було з'ясувати, скільки з них мають освіту, пов'язану безпосередньо з виноградарством і виноробством. Близько 43% опитаних пройшли курси виноробства, тоді як майже 29% мають диплом інженера-спеціаліста з виноградарства та виноробства.

Крім того, серед респондентів трапляються також кваліфікації на рівні середньої спеціальної освіти з виноградарства, а також професійні сертифікати фітопатолога та міжнародного експерта з вина. Загалом можна зробити висновок, що лише 21% виноробів не мають будь-якої освіти або кваліфікації, пов'язаної з виноградарством чи виноробством.

Місце розташування виноградників, які обробляють респонденти, майже в усіх випадках збігається з місцем проживання виноробів. Лише у трьох випадках виноградники розташовані поблизу інших населених пунктів, ніж ті, де проживає винороб, або ж господар має кілька виноградників, що знаходяться на певній відстані один від одного. Найбільша частка респондентів (майже 43%) почала активно займатися виноградарством і виноробством у 2000-х роках.

Загальна площа виноградників, яка на початку становила 14 гектарів, до 2025 року зросла до 51 гектара. У порівнянні з офіційними статистичними даними ця площа становить лише приблизно 1,5% усіх виноградників Закарпаття. Водночас важливо

підкреслити, що, за словами експертів, опитаних під час глибинних інтерв'ю, офіційні дані, згідно з якими загальна площа виноградників Закарпаття перевищує 3000 гектарів, не є повністю достовірними. Це пояснюється тим, що, по-перше, ці дані не оновлювалися протягом останніх років, а по-друге, вони містять інформацію про значну кількість земельних ділянок, які вже не обробляються або не використовуються для вирощування винограду, хоча в реєстрах досі значаться як виноградники.

За винятком двох сімейних винарень, у яких початкова площа виноградників до сьогодні не змінилася, всі інші виробники досягли значного зростання у своїй діяльності, зокрема щодо розширення площ виноградників. Площа виноградників, які обробляють винороби, зросла щонайменше на чверть, але зазвичай – у 3–4 рази. Водночас є й багатопокоління сімейне виноробне господарство, яке протягом останніх 25 років збільшило площу своїх виноградників із 0,5 гектара до 11 гектарів, тобто більш ніж у двадцять разів.

Вікову структуру виноградників, що обробляються респондентами, ілюструє рисунок 2. Можна констатувати, що серед площ, які обробляють опитані винороби, домінують виноградники віком понад 10 років. Водночас щонайменше 50% з них заклали нові виноградники протягом останніх п'яти років.

Найпоширенішими сортами винограду, які вирощуються на більших площах, є: Трамінер (Traminer), Мускат Оттонель (Ottonel muskotály), Олас ризлінг (Olasz rizling), Чершегі фюсереш (Cserszegi fűszeres), Жовтий мускат (Sárga muskotály), Фурмінт (Furmint), Кекфранкош (Kékfrankos), Каберне Совіньйон (Cabernet Sauvignon), Каберне Фран (Cabernet Franc), Мерло (Merlot), Сапераві (Saperávi), Неро (Néró).

На підставі думок респондентів упродовж останніх років найбільший прогрес було досягнуто саме у сфері підвищення якості. Було започатковано ініціативу щодо підвищення якості продукції: сертифіковані

вина планувалося відрізняти від вин нижчої категорії за допомогою спеціального знака якості, щоб винороби могли встановлювати вищу ціну за підтверджено якісніше вина. Після тривалої процедури вдалося офіційно зареєструвати сертифікат «Якісне закарпатське вино», який намагалися підтверджувати щорічними дегустаційними конкурсами за участю міжнародних винних експертів. На жаль, війна перервала цей процес.

Згідно з узагальненими даними, у 2025 році опитані сімейні винарні виробили понад 150 тисяч літрів вина. Як показало опитування, лише 12,2% цієї кількості було розлите в пляшки. При цьому 75% усієї бутильованої продукції припадає на одного винороба, який на момент заповнення анкети вже розлив у пляшки понад 90% вина, виробленого ним у 2025 році. Причиною цього є наявність налагодженого каналу збуту, що функціонує на контрактній основі, через який цей виробник може стабільно, передбачувано та планово реалізовувати свою продукцію.

57% опитаних виноробів здійснюють свою діяльність у формі фермерського господарства, 21% – як фізичні особи-підприємці, а ще 21% – без офіційного статусу. Серед останніх був і такий респондент, який розглядає виноробство лише як хобі. Серед виноробів, що заповнили анкету, четверо

вже отримали ліцензію на роздрібну торгівлю вином, ще у трьох випадках процедура отримання ліцензії перебуває на стадії оформлення. Ще четверо виноробів планують отримати ліцензію, тоді як троє взагалі не мають таких намірів.

Досвід показує, що виноробні господарства, які функціонують у формі фермерських господарств, є найпоширенішими, а також саме вони є найактивнішими у процесі легалізації та отримання відповідних дозволів. Усі винороби, які працюють як фізичні особи-підприємці, планують отримати ліцензію (хоча деякі з них пов'язують це рішення зі зміною воєнної ситуації). Серед виноробів, які працюють без офіційного статусу, один уже перебуває на етапі отримання ліцензії, тоді як із двох інших один займається виноробством як хобі, а інший через свій вік та наявні можливості вже не планує переводити свою діяльність на вищий рівень підприємницької діяльності.

Усе це чітко свідчить про посилення процесів легалізації, що фактично підтверджує ефективність законодавчих змін, спрямованих на підтримку діяльності малих сімейних виноробних господарств і виведення їх із тіньової економіки.

Для 57% опитаних виноробів виноробство є основним джерелом доходу для них.

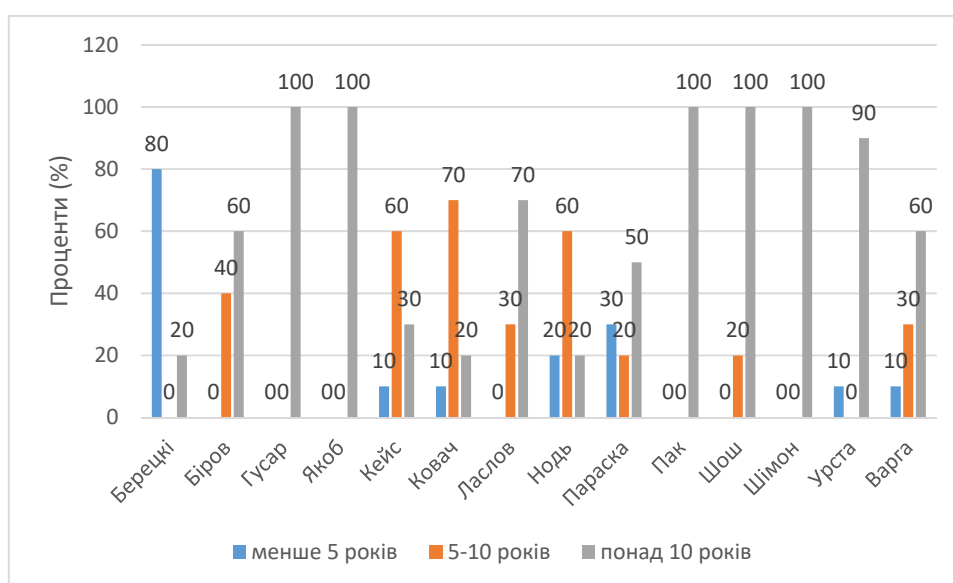

Рис. 2. Вік виноградних насаджень

Джерело: сформований автором.

Для решти господарів виноробство є додатковою діяльністю, оскільки дохід від нього не перевищує 50% загального сімейного доходу. Дещо суперечить позитивним тенденціям процесу легалізації той факт, що серед опитаних є також винороби, для яких виноробство є основним джерелом доходу, проте вони зовсім не планують отримувати відповідну ліцензію.

Як правило, винороби, для яких ця діяльність є основним джерелом доходу, обробляють більші площі виноградників і мають необхідну господарську інфраструктуру, а також відповідний парк обладнання та техніки.

Основним каналом для більшості виноробів є прямі продажі (рис. 3). Важливу роль відіграє проведення винних дегустацій та продаж продукції під час таких заходів. Після пандемії COVID-19 активізувався також непрямий продаж через служби доставки. Декільком більш відомим виноробам вдалося потрапити до мережі винотек, поширених по всій Україні, а також налагодити продажі для ресторанів. Деякі виробники створили власні інтернет-магазини, а один із виноробів уже зміг здійснити

експорт своєї продукції навіть за океан (до США).

Оскільки через воєнний стан для багатьох людей можливість подорожувати за кордон залишається обмеженою, внутрішній туризм помітно активізувався. Це підтверджує і дослідження, проведене Державним агентством розвитку туризму (2023), спрямоване на вивчення динаміки внутрішнього туризму. За його результатами, приблизно 45% опитаних з початку повномасштабної війни подорожували територією України з туристичною метою [18]. Туристичні потоки здебільшого спрямовуються до відносно «безпечніших» регіонів, зокрема до Закарпаття.

Раніше на Закарпатті традиційно проводилося кілька винних фестивалів. Ці заходи приваблювали значну кількість відвідувачів і відігравали важливу роль у поширенні популярності місцевих вин. Разом з цим і сприяли розширенню туристичної пропозиції регіону. У сфері таких заходів Закарпаття відіграло провідну роль на національному рівні [19]. Розвитку фестивального туризму, що поступово набував дедалі більш організованих форм, спочатку завадила пандемія, а згодом – початок російсько-україн-

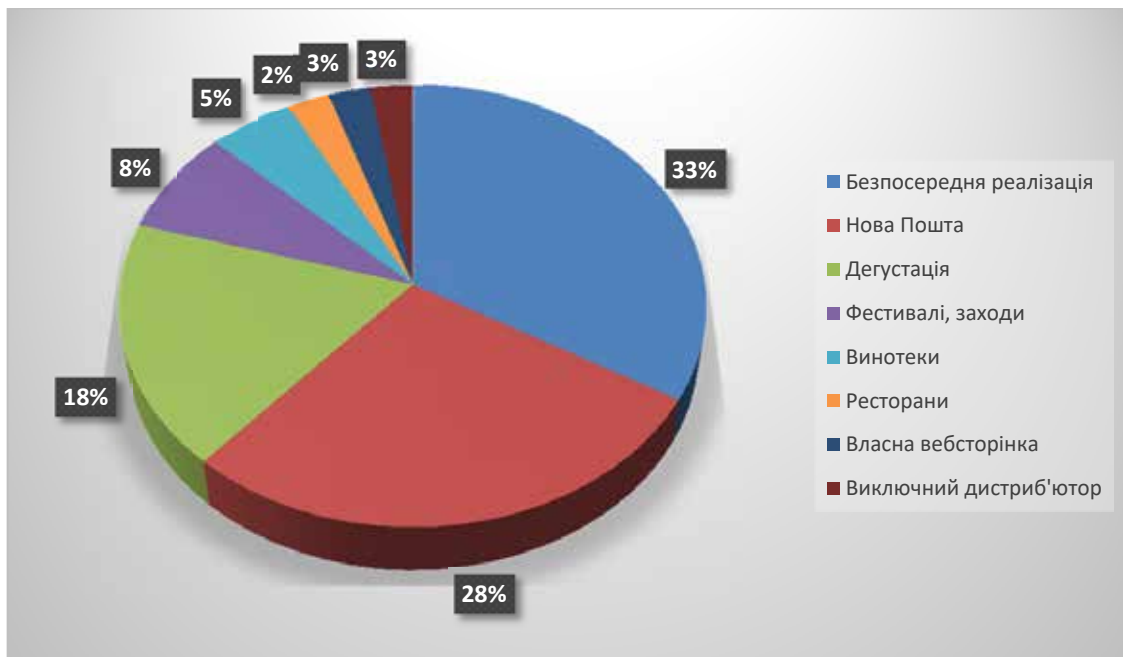

Рис. 3. Канали збуту вина

Джерело: сформований автором.

ської війни. Нині винороби мають обмежені можливості реалізовувати свою продукцію в такому форматі.

Але навіть якщо закарпатські винороби не можуть зустрічатися з туристами на фестивалях, попит на послуги дегустації вина залишається стабільним як серед групових, так і серед індивідуальних туристів. Результати дослідження також підтвердили, що серед послуг, що надаються туристам, провідне місце займають прямий продаж вина та проведення винних дегустацій. Водночас майже 30% опитаних виноробів також проводять екскурсії винними підвалами. Пожвавлення інтересу до крафтової продукції проявляється і в тому, що до переліку послуг входить продаж власних або виготовлених на місці біопродуктів, крафтових харчових виробів та інших виробів ручної роботи. Крім того, 14% респондентів також надають послуги розміщення та харчування.

Хоча 64% респондентів мають власні дегустаційні зали, результати опитування свідчать, що лише два винороби регулярно співпрацюють із туроператорами або туристичними агентами для прийому організованих туристичних груп. 57% опитаних співпрацюють із туроператорами лише епізодично, тоді як майже 30% взагалі не мають такої співпраці.

Дві третини опитаних виноробів, попри труднощі, навіть не замислювалися про припинення своєї діяльності, тоді як решта третини зазначила, що така думка іноді з'являлася. Протягом останніх 6–8 років розвиток виноробства в регіоні спочатку був уповільнений пандемією COVID-19, а з початком війни фактично призупинився. Водночас значна частина виноробів залишилася на місці та продовжила свою діяльність попри складні умови. Навіть ті кілька виноробів, які через війну залишили Закарпаття, намагалися підтримувати функціонування своїх господарств дистанційно – за допомогою членів родини або найманих працівників. Майже 36% виноробів однозначно заявили, що їхню діяльність буде кому продовжити. Близько 29% відповіли, що це мож-

ливо, ще 21% не змогли дати чіткої відповіді, тоді як 14% респондентів прямо зазначили, що ніхто не продовжить їхню виноробну справу.

Опитування також показало, що для малих сімейних виноробних господарств важливу роль відіграють професійні та громадські організації, що захищають їхні інтереси. Лише 21% респондентів не є членами жодної такої організації.

Особливо молодші винороби, які займаються виноробством як основним джерелом доходу та професійною діяльністю, бачать значні перспективи й можливості розвитку галузі після завершення війни. Вони дивляться у майбутнє більш оптимістично та з більшими амбіціями. Серед найпоширеніших планів респондентів – закладення нових сортів винограду (64%), технологічна модернізація та придбання обладнання (50%), облаштування дегустаційного залу (43%), а також отримання ліцензії (29%). Водночас 21% виноробів зазначили, що не планують реалізовувати жодних інвестиційних проєктів, або ж розглядають таку можливість лише за умови покращення політичної ситуації, тобто після завершення війни. Лише один респондент планує придбання земельної ділянки.

Початок російсько-української війни переважно негативно вплинув на діяльність виноробних господарств і загалом на розвиток винного туризму в досліджуваному регіоні. Як свідчать дані рисунка 4, серед негативних чинників провідне місце посідає нестача робочої сили, що насамперед є наслідком мобілізації та міграції населення.

Наступним за значущістю фактором, який вплинув на більшість виноробів, стало зрушення каналів збуту, що передусім пов'язано зі скасуванням фестивалів та інших подібних заходів. Водночас погіршення безпекової ситуації та зниження попиту на вина також є важливими негативними чинниками, що впливають на діяльність багатьох господарств. Зростання інфляції, скорочення кількості туристів і організованих туристичних груп, а також зниження їхньої платоспро-

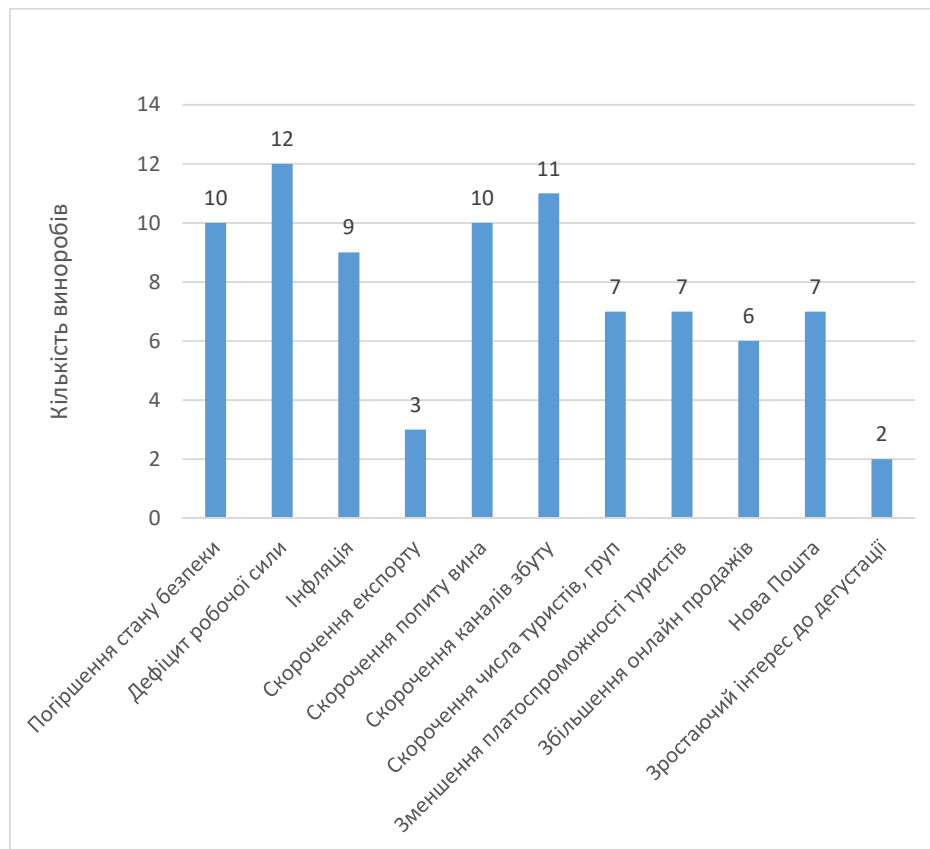

Рис. 4. Фактори, що вплинули на діяльність виноробів з початку російсько-української війни

Джерело: сформований автором.

можності також суттєво позначаються на функціонуванні малих сімейних виноробних господарств.

Попри це, спостерігаються й окремі позитивні зрушення. Зокрема, зростає популярність онлайн-продажів, а також поширюється практика реалізації продукції через служби доставки. Дана тенденція підтверджується також іншими дослідженнями, проведеними науковцями Вашварі М., Олаг Н., Ковач Т. [20]. Деякі винороби також відзначили збільшення попиту на винні дегустації, що проводяться у власних дегустаційних залах.

Виразно простежується роль війни як найсерйознішого чинника, що стримує розвиток галузі як у поточній ситуації, так і в перспективі. Це підтверджують і очікування виноробів щодо подальшого розвитку виноробної галузі протягом наступних п'яти років.

Погляди виноробів варіюються від вкрай песимістичних («нічого доброго не очікую»;

«через війну все невизначене та непередбачуване»; «нині головне – вижити»; «планувати можна буде лише після встановлення миру»; «якщо настане мир, тоді можна буде робити прогнози»; «вирощування винограду потребує значних зусиль, тоді як збут продукції через війну залишається під питанням»), через обережний оптимізм («є надія повернутися до колишнього способу життя»; «намагаємося бачити позитивні сторони»; «покладаємося на Божу допомогу»; «у разі встановлення миру можливий значний розвиток, інакше – стагнація»), до зосередження на професійному розвитку («попри труднощі, закарпатське виноробство поступово переходить від кількісного виробництва до свідомого формування якості»; «у сфері якості вже спостерігається значний прогрес, тоді як пожвавлення продажів, імовірно, відбудеться лише після завершення воєнного стану»).

Один із респондентів висловив занепокоєння щодо нових законодавчих змін, що набудуть чинності з 2026 року, оскільки в нових умовах вирішальним фактором стане не стільки якість вина, скільки походження винограду. Проблема полягає в тому, що автохтонні сорти винограду, поширені в Берегівському районі (Кірайлеанька, Олас ризлінг, Гаршлелелю, Заладьондье, Фурмінт, Бакатор, Серемі зелд), не внесені до державного реєстру. Старі виноградники не підлягатимуть знищенню, однак нові насадження можна буде закладати лише з тих сортів винограду, які внесені до державного списку. Унаслідок цього відновлення давніх місцевих сортів (наприклад, Фекете Мушкотай або Фекете Ярдвань) стане неможливим.

Також було висловлено думку, що можливість зберегтися, розвиватися та вести рентабельну діяльність матимуть передусім ті винороби, які зможуть знайти сталу та ефективну синергію між туризмом і виноробством.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що сімейні винарні, які здійснюють діяльність у Берегівському районі, характеризуються належним рівнем професійної підготовки та орієнтацією на постійний розвиток власних господарств. Зокрема, вони прагнуть до розширення площ виноградників і вдосконалення виробничої діяльності. Попри труднощі, спричинені пандемією COVID-19 та воєнною ситуацією, щонайменше половина опитаних протягом останніх п'яти років здійснила нові насадження винограду.

Близько 80% респондентів здійснюють свою діяльність у певній офіційній організаційно-правовій формі (фермерське господарство або фізична особа-підприємець). Крім того, 79% виноробів уже мають, перебувають у процесі отримання або планують отримати ліцензію на роздрібну торгівлю вином, що дає змогу здійснювати реалізацію продукції на законних підставах відповідно до чинного законодавства. Це свідчить про поступове подолання стану «напівлегальності», у якому раніше були змушені працю-

вати малі виробники. Водночас значні адміністративні вимоги, що зберігаються навіть за умов лібералізації законодавства, і надалі стримують процеси легалізації. Саме цим частково пояснюється той факт, що серед опитаних є винороби, для яких виноробство є основним джерелом доходу, однак вони все ж не планують отримувати відповідну ліцензію.

Основним каналом реалізації продукції залишається прямий продаж, важливу роль також відіграє проведення винних дегустацій. Водночас зростає популярність продажу через служби доставки. Серед послуг, що надаються туристам, провідне місце також посідають прямий продаж вина та організація дегустацій. Менш поширеними, але помітними елементами пропозиції є екскурсії винними підвалами, а також продаж власних або місцевих біопродуктів, крафтових харчових виробів та інших виробів ручної роботи. Натомість комплексні винно-туристичні пакети, що включають розміщення та харчування, серед досліджуваних господарств поки що не набули широкого поширення.

Рівень співпраці з туристичними організаціями залишається низьким. Зокрема, лише два винороби регулярно співпрацюють із туроператорами чи туристичними агентствами щодо прийому організованих туристичних груп, незважаючи на те, що більшість респондентів має власні дегустаційні зали. Це свідчить про недостатній рівень інтеграції виноробства та туристичної індустрії.

Найважливішим чинником, що стримує розвиток галузі, є війна. Суттєвими проблемами для функціонування сімейних винарень залишаються нестача робочої сили, звуження ринків збуту та зниження платоспроможного попиту. Обмеження каналів реалізації та відсутність стабільного ринкового середовища також впливають на темпи бутілювання вироблених вин. Попри це, сімейні виноробні продовжують адаптуватися до нових умов, зберігаючи виробничу діяльність і шукаючи нові можливості для реалізації продукції.

За результатами опитування респонденти визначили низку ключових передумов і заходів, які могли б сприяти подальшому розвитку галузі: розширення можливостей збуту; зменшення адміністративного навантаження; розширення грантових програм; надання безповоротної фінансової підтримки; модернізація обладнання; ефективне просування вин місцевих виробників; встановлення миру.

Література

- Hall C., Longo A., Mitchell R., Johnson G. Wine tourism in New Zealand. In C. M. Hall et al. (Ed.), *Wine tourism around the world: development, management and markets*. Oxford: Elsevier Science, 2000, 150–176.
- Зарічняк А. П., Островська Х. В. Винний туризм: дефініція, основні компоненти та особливості. *International scientific journal «Grail of Science»*, 2022, № 23. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.12.2022.03> (дата звернення: 30.01.2026).
- Божук Т. І., Прокопчук Л. А. Сучасний стан і перспективи розвитку винного туризму (на прикладі Закарпатської області). У: *Туристична індустрія: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 квіт. 2011 р., м. Луганськ)*. Луганськ, 2011, вип. 6, т. 2, 171–177.
- Михайлюк О. Л. Перспективи розвитку винних туристичних кластерів на Півдні України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 2013, № 1 (181), 29–41.
- Горшкова Л. О. Розвиток винного туризму як спеціалізованого виду туристичної діяльності. У: Палинчак М. М. (ред.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018, вип. 17, № 1. URL: https://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/17_1_2018.pdf (дата звернення: 30.01.2026).
- Аверчева Н. О., Бойко В. О., Бойко Л. О. Сімейні винарні як основа європейської інтеграції галузі виноробства України. *Економіка АПК*, 2019, № 12, 61–69.
- Штеповий К. Вино тривоги нашої: чи є майбутнє у виноробній галузі України? *Агробізнес сьогодні*, 2022, 28 жовтня. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/idei-trendy/item/25403-vyno-tryvohy-nashoi-chy-ie-maibutnie-u-vynorobnoi-haluzi-ukrainy.html> (дата звернення: 30.01.2026).
- Basyuk D. I., Muzychka Y. O. Wine tourism in Ukraine, 2018. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7d07c490-8bec-449a-ba77-e855943daf55/content> (дата звернення: 30.01.2026).
- Площа виноградників. URL: <https://skilky-skilky.info/ploshcha-vynohradnykiv-u-plodonosnomu-vitsi/> (дата звернення: 30.01.2026).
- Гайду О. Через війну площі виноградників України зменшились на третину. *Юридична газета*, 2023, 07 березня. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/oleksandr-gaydu-cherez-viynu-ploshchi-vinogradnikiv-ukrayini-zmenshilis-na-tretinu.html> (дата звернення: 30.01.2026).
- Виробництво сільськогосподарських культур: статистичний бюлетень. Ужгород: Головне управління статистики у Закарпатській області, 2020. URL: https://uz.ukrstat.gov.ua/catalog/2020/bulet_36.pdf (дата звернення: 30.01.2026).
- Tarpai J. A szőlészet és borászat fejlődése Kárpátalján a turisztikai kölcsönhatások jegyében. In: Kókai S., Boros L. (Eds.). *Tiszteletkötet dr. Gál András geográfus 60. születésnapjára*. Nyíregyháza–Szerencs, 2015, 581–594.
- Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку виробництва теруарних вин та натуральних медових напоїв: Закон України від 20.03.2018 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-19#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
- Berghauer S., Sass E., Tarpai J., Tóth A. A helyi termékekben rejlő turisztikai erőforrások Kárpátalján. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 2020, 5 (3), 43–57. DOI: 10.15170/TVT.2020.05.03.04 (дата звернення: 30.01.2026).
- Про виноград, вино та продукти виноградарства: Закон України від 16.12.2025 № 3928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3928-20#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
- В Закарпатті 4 малі винороби виготовляють вино з ліцензією. Головне управління ДПС у Закарпатській області, 2021, 02 листопада. URL: <https://zak.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/518579.html> (дата звернення: 30.01.2026).
- Познайомити світ із Винами Срібної Землі – головна мета ГО «Асоціації виноградарів, виноробів та дистильаторів Закарпаття». *Наної. Технології та інновації*, 2025, 13 лютого. URL: <https://techdrinks.info/poznajomyty-svit-iz-vynamy-sribnoyi-zemli-golovna-meta-go-asotsiatsiyi-vynogradariv-vynorobiv-ta-dystylyatoriv-zakarpattya-golova-asotsiatsiyi-oleksandr-garnovdij/> (дата звернення: 30.01.2026).

18. Державне агентство розвитку туризму України. Скільки українців подорожує країною під час війни? 2023. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/skilki-ukrayinciv-podorozhuie-krayinouu-pid-chas-viyni> (дата звернення: 30.01.2026).

19. Чорна Н. М. Винний туризм в Україні: потенціал та тенденції розвитку. *Економіка та управління підприємствами*, 2022, № 67. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct67-28> (дата звернення: 30.01.2026).

20. Vasvári M., Oláh N., Kovács T. Bor, járvány és háború – A borturizmus változásai és a borturisztikai termékek átalakulása a kárpataljai Beregvidék példáján keresztül. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 2025, 10 (3), 46–74. DOI: 10.15170/TVT.2025.10.03.03 (дата звернення: 30.01.2026).

References

1. Hall, C., Longo, A., Mitchell, R., & Johnson, G. (2000). Wine tourism in New Zealand. In C. M. Hall et al. (Ed.), *Wine tourism around the world: Development, management and markets* (pp. 150–176). Elsevier Science.

2. Zarichniak, A. P., & Ostrovska, Kh. V. (2022). Vynnyi turyzm: definitiia, osnovni komponenty ta osoblyvosti [Wine tourism: definition, main components and features]. *International Scientific Journal «Grail of Science»*, (23). <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.12.2022.03> [in Ukrainian].

3. Bozhuk, T. I., & Prokopchuk, L. A. (2011). Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku vynnoho turyzmu (na prykladi Zakarpatskoi oblasti) [Current state and prospects of wine tourism development (on the example of Zakarpattia region)]. In *Turystychna industriia: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku* (pp. 171–177). [in Ukrainian].

4. Mykhailiuk, O. L. (2013). Perspektyvy rozvytku vynnykh turystychnykh klasteriv na Pivdni Ukrainy [Prospects for development of wine tourism clusters in Southern Ukraine]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, (1), 29–41. [in Ukrainian].

5. Horshkova, L. O. (2018). Rozvytok vynnoho turyzmu yak spetsializovanoho vydu turystychnoi diialnosti [Development of wine tourism as a specialized type of tourism activity]. In M. M. Palynchuk (Ed.), *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, (17). https://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/17_1_2018.pdf [in Ukrainian].

6. Avercheva, N. O., Boiko, V. O., & Boiko, L. O. (2019). Simeini vynarni yak osnova yevropeiskoi intehratsii haluzi vynorobstva Ukrainy [Family wineries as a basis for European integration of Ukraine's winemaking industry]. *Ekonomika APK*, (12), 61–69. [in Ukrainian].

7. Shtepovyi, K. (2022, October 28). Vyno tryvohy nashoi: chy ye maibutnie u vynorobnoi haluzi Ukrainy? [Wine of our trevora: does the Ukrainian wine industry have a future?]. *Ahrobiznes sohodni*. <https://agro-business.com.ua/agro/idei-trendy/item/25403-vyno-tryvohy-nashoi-chy-ie-maibutnie-u-vynorobnoi-haluzi-ukrainy.html> [in Ukrainian].

8. Basyuk, D. I., & Muzychka, Y. O. (2018). Wine tourism in Ukraine. <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7d07c490-8bec-449a-ba77-e855943daf55/content>

9. Ploshcha vynohradnykiv [Vineyard area]. (n.d.). <https://skilky-skilky.info/ploshcha-vynohradnykiv-u-plodonosnomu-vitsi/> [in Ukrainian].

10. Haidu, O. (2023, March 7). Cherez viinu ploshchi vynohradnykiv Ukrainy zmenshylys na tretynu [Due to the war, vineyard areas in Ukraine have decreased by a third]. *Yurydychna hazeta*. <https://yur-gazeta.com/golovna/oleksandr-gaydu-cherez-viynu-ploshchi-vinogradnikiv-ukrayini-zmenschilis-na-tretinu.html> [in Ukrainian].

11. Vyrobnystvo silskohospodarskykh kultur: statystychnyi biuletен [Production of agricultural crops: statistical bulletin]. (2020). Uzhhorod: Holovne upravlinnia statystyky u Zakarpatskii oblasti. https://uz.ukrstat.gov.ua/catalog/2020/bulet_36.pdf [in Ukrainian].

12. Tarpai, J. (2015). A szőlészet és borászat fejlődése Kárpátalján a turisztikai kölcsönhatások jegyében. In S. Kókai & L. Boros (Eds.), *Tiszteletkötet dr. Gál András geográfus 60. születésnapjára* (pp. 581–594).

13. Zakon Ukrainy pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo rozvytku vyrobnystva teruarnykh vyn ta naturalnykh medovykh napoiv [Law of Ukraine on amendments regarding development of terroir wines and natural honey beverages]. (2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-19#Text> [in Ukrainian].

14. Berghauer, S., Sass, E., Tarpai, J., & Tóth, A. (2020). A helyi termékekben rejlő turisztikai erőforrások Kárpátalján. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 5(3), 43–57. <https://doi.org/10.15170/TVT.2020.05.03.04>

15. Zakon Ukrainy pro vynohrad, vino ta produkty vynohradarstva [Law of Ukraine on grapes, wine and viticulture products]. (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3928-20#Text> [in Ukrainian].

16. V Zakarpatti 4 mali vynoroby vyhotovliaiut vino z litsenziieiu [In Zakarpattia, 4 small winemakers produce wine with a license]. (2021, November 2). <https://zak.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/518579.html> [in Ukrainian].

17. Poznaiomyty svit iz vynamy Sribnoi Zemli – holovna meta HO «Asotsiatsii vynohradariv, vynorobiv ta dystyliatoriv Zakarpattia» [Introducing the world to the wines of the Silver Land is the main goal of the association]. (2025, February 13). *Napoi. Tekhnolohii ta innovatsii*. <https://techdrinks.info/poznajomyty-svit-iz-vynamy-sribnoyi-zemli-golovna-meta-go-asotsiatsiyi-vynogradariv-vynorobiv-ta-dystyliatoriv-zakarpattya-golova-asotsiatsiyi-oleksandr-garnovdij/> [in Ukrainian].

18. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu Ukrainy [State Agency for Tourism Development of Ukraine]. (2023). Skilky ukraintsiv podorozhuie krainoiu pid chas viiny? [How many Ukrainians travel within the country during the war?]. <https://www.tourism.gov.ua/blog/skilki-ukrayinciv-podorozhuie-krainoyu-pid-chas-viyni> [in Ukrainian].

19. Chorna, N. M. (2022). Vynnyi turyzm v Ukraini: potentsial ta tendentsii rozvytku [Wine tourism in Ukraine: potential and development trends]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, (67). <https://doi.org/10.32843/infrastruct67-28> [in Ukrainian].

20. Vasvári, M., Oláh, N., & Kovács, T. (2025). Bor, járvány és háború – A borturizmus változásai és a borturisztikai termékek átalakulása a kárpátaljai Beregvidék példáján keresztül. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 10(3), 46–74. <https://doi.org/10.15170/TVT.2025.10.03.03>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.05.2026